

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ
ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА
КАТЕДРА „МУЗИКА И МУЛТИМЕДИЙНИ
ТЕХНОЛОГИИ“**

Антоанета Христова Стоянова

**Детските чуждоезични песни в обучението по музика в
предучилищна и начална училищна възраст – проблеми на
авторския превод и адаптация**

**АВТОРЕФЕРАТ
към
ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД**

За присъждане на научна и образователна степен „доктор“
от професионално направление 1.3. Педагогика на обучението
по...

Методика на обучението по музика

Научен ръководител: проф. д-р Ганка Неделчева

СОФИЯ, 2023

Съдържание

УВОД

ПЪРВА ГЛАВА. Специфика на преводната песен

1.1. Постановка на проблема

1.2. Видове превод

1.3. Видове детски песни

1.4. Основни понятия и характеристики на авторския превод

1.4.1. Дефиниране на понятието авторски превод

1.4.2. Мелодиката на текста в помощ на успешния превод

1.4.3. Подходи на преводача

1.4.3.1. Определяне заглавието на преводния текст

1.4.3.2. Структурни и граматични промени

1.4.3.3. Припев

1.4.4. Стил на преводача

1.4.4. Прозодията и нейното огромно значение за извършване на качествен превод

ВТОРА ГЛАВА. Теоретични направления в реализирането на превода на детски песни

2.1. Принципи на Питър Лоу

2.2. Йохан Франзон и неговите възгледи за превода

2.3 Аспекти на превода при различните при различните музикални жанрове според Рони Аптър и Марк Хърман

2.4. Методични възгледи за превода на Филип Таг

ТРЕТА ГЛАВА. Специфични задачи на превода при различни видове преводни песни

3.1. Превод на песни за поздрав

3.2. Превод на игралки

3.3. Превод на броилки

3.4. Превод на приспивни песни

3.5. Превод на песни със сюжет

3.6. Превод на песни с приказен сюжет

3.7. Превод на песни за развитие на фината моторика

3.8. Превод на песни, свързани с празници

3.9. Превод на песни, свързани с възпитаване на хигиенни навици

3.10. Превод на песни, свързани с изучаване на танци

3.11. Превод на песни, преведени от трети език

3.12. Превод на песни от учебното съдържание с възможност за междупредметни връзки в детска градина и училище

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА. Влияние на детската преводна песен върху емоционалното развитие и обучението на децата в детската градина и в началното училищно образование

- 4.1. Диагностичен инструментариум
- 4.2. Провеждане на изследване в ДГ 62, София
 - 4.2.1. Изследване на контролна група
 - 4.2.2. Изследване на експериментална група
- 4.3. Провеждане на изследване в ДГ 192, София
 - 4.3.1. Изследване на контролни групи
 - 4.3.2. Изследване на експериментални групи
- 4.4. Анкета за родители – структура и резултати
- 4.5. Провеждане на изследване с ученици в трети клас в 51 СОУ „Елисавета Багряна”, София
 - 4.5.1. Изследване на контролна група
 - 4.5.2. Изследване на експериментална група
- 4.6. Провеждане на изследване с ученици от втори клас в НУ „Христо Ботев”, Плевен
 - 4.6.1. Изследване на контролна група
 - 4.6.2. Изследване на експериментална група
- 4.7. Изводи и препоръки

ПРИНОСИ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ПРИЛОЖЕНИЯ

УВОД

Какво значение има музиката и конкретно песента за възпитанието на децата, качествено им обучение и образование? Какво е влиянието ѝ за формирането и развитието на детето като творческа личност? Дали чуждоезичните песни в превод, изучавани в детската градина и началното училище допринасят за постигане на емоционална удовлетвореност на малките слушатели и изпълнители? Способства ли мелодиката на словото, изразено чрез музикалната линия, за изграждане на естетически критерии?

Към настоящия момент в България проблемът за превода на чуждоезични детски песни не е изследван. Това дава аргументи в полза на високата степен на актуалност на поставената в дисертационния труд тема. Глобализацията на съвременния свят и членството на България в Европейския съюз са факт. Разбирането, осмислянето и интерпретацията на чуждоезични песни, преведени на български език обогатяват досега на българското дете с различни култури и традиции по цял свят и подпомагат неговата комуникацията му с него. Симбиозата между музика и текст, представени в кратка форма, наречена песен, създава условия за изграждане на междупредметни връзки както в детската градина, така и в обучението в началното училище.

Целта на труда е да се изследват и анализират детски чуждоезични песни, а на тази база да се структурират и приложат специфични методически подходи при техния превод на роден език.

Основните задачи са:

- да се изследват оригинални източници, свързани с темата (теоретико-практически подходи за превод у нас и в чужбина)
- да се опишат особеностите при превода на детски песни, като се дефинира конкретен понятиен апарат

- да се изследва моментното състояние на проблема
- да се изследват публикации на учебни програми и селекции и съответните междупредметни връзки
- да се изготви диагностичен инструментариум за провеждане на изследването – наблюдения, анкети, интервюта, беседи
- да се изготви приложение с текстове на песни и разяснение към всяка една от тях, като допълнителен ресурс за учители по музика в детски градини и началния курс на обучение в училище.

Предмет на изследването е съдържанието на детската чуждоезична песен в превод на български език и нейното приложение в учебната дейност по музика в детски градини и началното училище. Поставя се и въпросът за изграждане и усъвършенстване на междупредметни връзки в хода на учебния процес и за влиянието на преводната песен върху възприятието и осмислянето на конкретния учебен материал от страна на децата в детска градина и начално училище.

Обект на изследване е работата с чуждоезични песни в превод и тяхното приложение в заниманията по музика в детската градина и в началното училище.

Основната хипотеза е: Ако се създадат условия за работа върху текста, съобразен с крайната реализация на песента, то тя ще има стойност и влияние върху формирането и изграждането на детската емоционална интелигентност и ще намери своето широко приложение.

Авторският превод способства за бързото научаване на песента, защото осъществява директна връзка между музиката и словото. От друга страна мелодията и ритъмът на песента се усвояват по-лесно чрез ритъма на речта и мелодиката на текста. Една песен се изучава, осмисля и интерпретира толкова по-лесно и бързо, колкото е по-разбираема и остава в съзнанието, както като смисъл и съдържание, така и като мелодия.

Хипотезата е извлечена личния опит на изследователя - преводач на повече от сто песни от седем езика, част от които са публикувани за целите на обучението по музика в детска градина в приложението „Чуден свят“ на издателство „Просвета“, а също и в учебниците по музика за първи, втори и трети клас на издателство „Рива“. Всички песни (101) са публикувани в аудиоформат, а някои и във видеоформат в различни музикални платформи (YouTube, Spotify).

В първа глава на дисертационния труд се разглежда проблемът за авторските преводи с техните процеси и етапи и понятиен апарат, който ги обслужва. Важна е веригата оригинал – авторски превод – аранжмент – певци-актьори – продуцент (издател) – звукозапис – слушатели/изпълнители, чиито компоненти работят в пълна симбиоза.

Някои от преводните песни вече са реализирани и като видео-анимации, което допълнително допринася за емоционалния комфорт на децата и не само на слуховото, но и зрително възприемане на конкретния продукт. Дават се и някои насоки на млади автори, желаещи да се занимават с превод в света на детската песен. Като ресурс в обучението по музика се използват преводни песни от различни езици, издадени в шест компакт-диска от продуцентска къща „Канев Мюзик“, а също и разпространението им в YouTube и други платформи.

Във втора глава се изясняват теоретичните аспекти на превода чрез публикациите на преводачи на песни от Европа, Северна Америка и Нова Зеландия, техните виждания относно характеристиката на оригинала и начина на осъществяване на преводните текстове, като неразделна част от музикалната линия; някои възможни и позволени промени с цел крайният продукт да бъде успешно завършен и приложен.

В трета глава се анализират различни по вид песни. В помощ на изследователската работа са рефлексите и дългогодишния опит като преводач на автора на настоящия дисертационен текст. Изследваните песни или части от тях са представени в таблици, за илюстриране на примерите.

Четвърта глава представя експериментално педагогическо изследване – възприемане, осмисляне и възпроизвеждане на преводна песен от деца. Отчита се степента на техните емоционални реакции и удовлетвореност. Експериментът обхваща голям възрастов диапазон. Проследяват се реакциите на деца в детската градина и ученици в начален етап на обучение в училище.

За целта се ситуират две групи – контролна и експериментална. За всяко дете и ученик се създава индивидуален картон, който отразява степен на реакция по различни критерии, които след статистическа обработка дават индикация за осмисляне и интерпретиране на преводната детска песен. За по-голяма степен на обективност са използвани анкета с родители, интервюта с музикален педагози и продуцент, които допълват наблюденията и анализите на изследователя.

Текстът е обогатен с голям брой таблици на преводни песни, като практически репертоарен ресурс на педагозите по музика.

За нуждите на настоящия дисертационен труд се въвежда работен термин „авторски превод”, който присъства и в словесния текст, и в табличното изложение.

ПЪРВА ГЛАВА. Специфика на преводната песен

1.1. Постановка на проблема

Музиката и езикът в тяхното многообразие влияят върху формирането на творческите способности от най-ранна възраст. Тези два важни фактора имат отношение и към способността за комуникация и изразяване на различни емоции в този период от развитието на детето. Изследването на детската чуждоезична песен, преведена и адаптирана за слушане, разбиране, осмисляне и интерпретация от деца на

възраст между 3 и 10 години, поставя редица въпроси относно начина и спецификите при осъществяването на превода и предизвикателствата, пред които авторът би могъл да бъде поставен.

Огромното богатство от детска преводна литература на български език има своето отражение върху възпитанието, образованието и културата на младия читател. Преводът на чуждоезичната песен въздейства върху развитието и обогатяването на музикалните познания на децата. Наблюдава се също позитивен ефект върху детското лингвистично, когнитивно и социално развитие. Слушането, възприемането, разбирането и изпълнението на майчин език допълнително спомагат за постигане на емоционално удовлетворение. Така наречените „планетарни песни“ са посредник при комуникация на българското дете с глобалния свят и му позволяват да опознае традициите, ценностите и музикалната култура на различните народи.

Преводът на чуждоезични песни поставя пред преводача различни въпроси:

- Дали авторът трябва да се придържа към определена рамка?
- Дали текстът да съответства основно на музикалната линия?
- Дали трябва да се преработи изцяло съдържанието на преведения текст, за да бъде осмислен по-добре от децата?
- Дали изпълнителите на преведената песен (солисти, хор) да бъдат еднакви типове гласове, както в оригинала?

- Дали да се запази оригиналното темпо в музиката на песента, с оглед езиковите различията в звученето на оригинала и превода?

Изследователят е поставен в условията на поредица от провокации: да анализира и сравни начина и механизмите на осъществяване на превода и адаптация на детски чуждоезични песни на български език. Ситуациите са усложнени и поради богатството на песенната литература, която изобилства с преводи от френски на английски, от италиански на английски, от немски на английски, от испански на италиански език и други. В България информацията за този специфичен проблем в преводите е оскъдна. Необходимо е ясно разграничаване спрямо българските песенни източници, както и други детски произведения, подложени на анализ (романи, повести, разкази, стихотворения и т.н.), поради различия в спецификата на превода – симбиозата между музика и мерена реч в детската песен.¹

1.2. Видове превод

- **Буквален превод (подстрочник)**

Буквален превод (дословен) общо казано чуждата дума намира словесен еквивалент, в случай на български език. Този процес може да бъде определен като най-първичен – точният превод на чуждоезичния текст, често използван като чернова за художествения превод. В миналото този вид превод е наричан *подстрочник* (заемка от руски език), но той

¹ Част от разсъжденията на автора са публикувани в студията „Авторският превод на детски чуждоезични песни – специфики и предизвикателства“ в Книга „Изкуства“ на Годишник на СУ“Св. Кл. Охридски“ 2022

по-скоро означава смислов превод и се използва най-вече в художествената литература. За онагледяване, до оригинала на всяка песен, авторът на дисертацията отбелязва и буквалния превод, с цел съпоставяне на двата превода (буквален и авторски).

● Художествен превод

Художественият превод е превод, но и творчески процес. Специалистът, който работи над художествен текст, е ангажиран с достоверно предаване съдържанието на оригинала, в т.ч. запазване в максимална степен на авторския стил, проявен чрез художествените средства, колорита на персонажите, оттенъците на настроението. Необходима е висока творческа нагласа у преводача, за да пресъздаде всички конструктивни детайли на творбата като продукт на светоусещането на нейния автор.

Последните, непубликувани приживе интервюта на Кръстан Дянков, могат да бъдат определени като квинтесенция на преводаческия труд (Кръстан Дянков: „Българският език е силен и богат...”). В тях именитият наш преводач споделя опита си и очертава някои характеристики, с които всеки преводач трябва да се съобрази – задълбочено опознаване на родния ни език, познания в областта на литература, история, обществени науки, фолклор, религия. Според него професионалният избор не е плод на прищявка, а вътрешно усещане за необходимост, отдаденост на литературата, най-вече неотклонното желание да направиш достояние на другите онова хубаво, което си прочел на един чужд език. Преводачът трябва да усеща себе си в автора и автора в себе си, за да се получи качествен превод и да се направи достояние на другите „онова хубаво, което си прочел на един чужд език”. Дянков говори за „непреводимите” текстове; според него такива не съществуват, а главният инструмент на всеки преводач трябва да бъде богатството на българския език.

- **Превод на научно-техническа литература**

При този вид превод се изискват задълбочени познания и опит на преводача в съответната научно-техническа сфера, умело боравене с конкретна терминология, за да може успешно да бъде предадена информацията от оригиналния език.

- **Превод на либрета на опери, оперети и мюзикъли**

До 90-те години на двадесети век в практиката битуваше схващането, че оперните произведения да се изпълняват само на български език, за да са разбираеми за публиката. В днешно време това изискване не съществува или съдържанието по време на спектакъла се представя чрез субтитри. По този начин слушателят/зрителят възприема пълноценно красотата на оригиналния език – италиански, френски, немски, руски т.н.

В някои държави като Великобритания и Австрия има оперни театри, в които оперните представления се изпълняват само на английски (English National Opera) и немски език (Wiener Volksoper).

В България сценичната практика изисква оперетите да се изпълняват на български език. Това е логично поради структурата на произведенията, в която заедно с арии и дуети, присъстват и говорни диалози, характерни за театралните представления. Подобен е опитът с мюзикъли и детски оперни и оперетни творби. Авторът на дисертацията има скромни опити в превод на либретото на операта „Бастиен и Бастиена” от В.А.Моцарт, като основната цел бе осъвременяване на вече

преведения преди няколко десетилетия текст и поднасяне на произведението на великия композитор на широк кръг детско-юношеска зрителска аудитория. Работата на преводача с тези музикални жанрове е сложна, поради специфичните съотношения между музика и текст, която изисква спазване на прозодията при следване на сюжетната линия на разказа без волности при интерпретацията на текста. Оригиначните текстове на немски и италиански език задължават преводача да спазва рамката за достоверно пресъздаване на фабулата. Моят личен опит като преводач на либретото потвърждава необходимостта от спазването на тези рамки при осъвременяването на вече преведения преди няколко десетилетия текст.

- **Поетичен превод**

Този вид превод изисква задълбочено познаване на автора на оригинала, неговия стил на писане, литературните фигури, които използва и не на последно място владеене до съвършенство на чуждия език. В противен случай мерената реч няма да достигне пълноценно до читателя и да предаде мислите и чувствата, които авторът иска да изрази. Според Атанас Далчев, за да се получи добър превод, са нужни най-вече две неща – преводачът да се вживее в първообраза и да може да го предаде на своя роден език. За съжаление, най-често се обръща внимание на можето за сметка на вживяването, констатира той. А всъщност двете умения трябва да вървят ръка за ръка.

1.3. Видове детски песни

Систематизацията на детските песни е изготвена в зависимост от възрастта на малките слушатели, което кореспондира с увеличаване на времетраенето им (брой на куплети степен на сложност на текстовете).

- *Песни за поздрав* – в съдържанието им се използват изрази като „Здравей”, „Добър ден”, „Как си?”, „Довиждане”. От особено значение са за възпитаване на учтивост и добри маниери на поведение още от най-ранна възраст. Формата е кратка, често с повтарящи се думи.
- *Игралки* – съдържанието е кратък текст, в който се развива игрален момент. Подходящи са за деца от 2 до 4 години. Могат да бъдат изпълнявани, както в детската градина, така и в извънучебна среда – на открито или в семейството. Като подвид на игралките са *филастроки* – имат италиански произход, често пъти с повтарящи се изрази и каламбури.
- *Броилки* – песни с кратко съдържание, на които основната функция е на фона на игрови момент да се научат цифрите (най-често от 1 до 10) в правилен порядък. Подходящи са за деца на възраст от 2 до 4 години.
- *Приспивни песни* – песни с кратко съдържание, най-често с повтарящи се думи и изрази. Мелодията е с бавен ритъм и темпо.
- *Гатанки и зальгалки* – песни с кратък текст, в който се съдържат въпрос и отговор.

- *Песни със сюжет* – в зависимост от историята, която разказват, могат да пресъздават различни случки от ежедневието или някакво реално приключение. Често съдържанието им е от три куплета: завръзка на сюжета, развитие и развързка.
- *Песни с приказен сюжет* – в тях се развива история, в която главните герои могат да бъдат митични същества, например тролове, елфи, вещици, магьосници. В тези песни често се използва хипербола, литота и метафора. В развързката на преден план излиза победата на доброто над злото, въпреки че тези песни нямат дидактичен характер.
- *Песни за развитие на фината моторика* – използват се най-често като допълнителен ресурс в детската градина, като целта на текста е онагледяване на конкретна задача (рисуване или изработване на тематични фигури) при заниманията по приложни техники или в общи занимания с учителя.
- *Песни с учебно съдържание* – обхващат най-голям възрастов диапазон. Някои от тях до голяма степен се припокриват с броилките. Спомагат за изучаване на цифри, букви, опознаване на различни географски обекти, дават исторически сведения за богатството и разнообразието на културите и традициите по света
- *Песни, свързани с празници* – в много от текстовете им съдържанието има развлекателен, но и учебен характер.
- *Песни, свързани с възпитаване на хигиенни навици* – чрез представяне на история, в която главният герой е немарлив към себе си и околните, дават индиректен съвет за ползата от спазване на добра лична хигиена и опазване чистотата на природата и дома.

- *Песни, свързани с изучаване на танци* – запознават децата с движения, ритмика и мелодия, характерни за различни народи по света. Дават представа за голямото разнообразие на класически и модерни танци.
- *Песни с религиозно съдържание* – възпитават в почит и уважение към основните религиозните ценности на собствения народ. *Това е специфичен вид превод, поради сложността на оригиналния текст и съдържанието му има опасност да остане неразбрано от българските деца (описание на жития на светци и различни религиозни обреди).*
- *Песни, преведени от трети език* – представляват превод на оригинал от език, непознат на преводача, но провокиран от дадена стойност на мелодия. Тук, чрез намесата на буквален превод, се създава нов текст, съобразен с музикалната прозодия.

1.4. Основни понятия и характеристики на превода

1.4.1. Дефиниране на понятието авторски превод

„За децата трябва да пишете по същия начин, както за възрастните, само по-добре.“ Струва си тази мисъл на Константин Станиславски да се превърне и в една от отправните точки в работата на преводачите на детски песни.

Авторският превод² на детски чуждоезични песни е своеобразна интерпретация на текст, адаптиран към малките слушатели, благодарение на огромното богатство на

²Употребата на този термин е уточнена в увода на дисертационния текст

лексикални и изразни форми в българския език. Основна цел на превода е улесняване възприятието и осмислянето на съдържанието на текста от страна на детето, за да се постигне емоционално преживяване на мелодията и думите, изпълнени на майчин език. В тази връзка преводачът се явява в своеобразна роля на „провокактор“ за развитие на емоционалната интелигентност. Според Даниел Голман (Goleman, 1996) емоционалната интелигентност е способността за правилно разпознаване, приемане и изразяване на различни емоционални състояния – собствени или чужди, разбиране на тяхното значение, знание за използването им и проява на емпатия. Трябва да се има предвид и факта, че в авторския превод има голям процент творчество, поради спецификата на мерената реч в оригинала, музикалната линия, пулсация и ритъм. От огромно значение са и компетентностите на преводача в областта на музиката (предимство са музикалната грамотност и музикалното образование) – той трябва добре да познава нотния текст, за да може адекватно да разположи превода върху оригиналната мелодия, трябва да се съобрази с ударенията на думите, в зависимост от силното или слабо време, пулсация и ритъм. Понякога се налага забавяне на темпото и/или промяна на тоналността (транспониране), с оглед не само на успешното изпяване на песента, но и разбирането, и осмислянето на текста от страна на публиката. При авторския превод трябва да се приложи „комплексен подход“, т.е. всички компоненти от началото до края (оригинал – авторски превод – аранжимент – изпълнители – продуцент–слушатели) трябва да са в абсолютна симбиоза. Това би гарантирало успех на преводната песен.

1.4.2. Мелодиката на текста в помощ на успешния превод – този термин (въведен в лекциите на проф. д-р А. Георгиев) не означава просто „изпяване на песента“, а музикално-вербално единство между текст и композиция. Това

прави текста „пещ“, т.е., предаващ послание в съчетание с музиката. Ето още един важен детайл, който трябва да присъства винаги, за да се осъществи качествен превод.

1.4.3. Подходи на преводача

Какви са възможните етапи в работата на преводача? Има ли установена последователност и какво би спомогнало за осъществяването на качествения превод? Преводачът на детски песни безусловно се съобразява с техните текстове, отчитайки вид, сюжет и времетраене. Условно първият етап включва прочитането на оригинала неколккратно. Той се анализира според лингвистичните специфики – фонетични и лексикални особености на съответния език. Във втория етап преводачът търси най-подходящата трансформация на чуждоезичните текстове (английски, италиански, испански, немски и френски) на български език, за да въведе най-адекватните словесни и граматични съответствия. Словоредът, фразите и идиомите в оригинални текстове в повечето случаи са различни от тези в български език. Несъобразяването с механизма на етапите често води до безсмислици при буквален превод.

1.4.3.1. Определяне заглавието на преводния текст

Заглавието е своеобразна визитна картичка на песента. То дава първоначалната представа за характера на текста и се обмисля внимателно. В повечето случаи подходящото заглавие е ключ за бързото спечелване вниманието на малките слушатели преди да са чули песента. В зависимост от това дали се запазва сюжетът на оригинала или се налагат промени заради мелодията, подходът на преводача се съобразява със спецификата на песента. Има случаи, при които заглавието се поставя след превода на целия песенен текст. Не е установен

унифициран метод на прилагане. В моята практика на преводач има случаи на първоначално елиминиране на оригиналния титул на песента, а след завършване на превода на целия текст българското заглавие излиза спонтанно.

1.4.3.2. Структурни и граматични промени

Морфологичните и граматични промени са обусловени от разликите в оригинала и превода. Западните езици имат различни граматични особености и звучене от българския. Тези разлики провокират креативността на преводача и способността му да превърне оригиналния текст в успешен художествен продукт, въпреки различията в структурата, стила и красотата на оригинала. Фонетичните особености на българския език благоприятстват особено за качествено изпяване на преводния текст.

Употребата на чуждици не е препоръчителна, тъй като не води до смислово разбиране на части от текста или целия текст. Българският език е изключително богат на синоними, идиоми и други изразни средства, чрез които е възможна качествена и лесно разбираем мелодичен еквивалент на преводния текст.

Тъй като слушатели и интерпретатори на преводните песни са деца, абсолютно се изключва използването на жаргонни думи и изрази. Това противоречи на принципите въздействие и развитие върху емоционалната интелигентност и художествената естетика.

Един от най-важните аспекти, на който трябва да се обърне внимание, е *правилното изпяване* на песните при звукозапис. Изпълнителите, независимо от това дали са дете-солист, детски хор или вече утвърдени певци, трябва да имат ясна артикулация при изпяване на текста.

Ключовите думи и фрази в оригиналния текст са своеобразни маркери, които са важна опора за изграждане на цялостния превод.

1.4.3.3. Припев

Припевът също може да изиграе ключова роля, поради повтарянето на строфите, а там често пъти може да се открие дума или фраза, която да послужи за заглавие на авторския превод. Някои песни са особено благодатни в това отношение.

1.4. 4. Стил на преводача

Трябва ли преводачът да има собствен стил по отношение на думите и изразите, които използва? Необходимо ли е да бъде разпознаваем „почеркът“ му? В голяма степен в зоната на художествената литература творби от световната класика са четени и предпочитани, заради неповторимия стил и умения на изключителни майстори на превода като Валери Петров и Кръстан Дянков. Преводът на „Малкият Принц“ на Екзюпери от Константин Константинов не отстъпва, а в някои случаи превъзхожда чуждоезичните преводи на творбата – италиански, испански и английски.

Ключът за избягване от клопката на приликите е т.нар. *адекватност на превода*. Дефинират я два компонента: точност и идентичност на превода, свързани със съответствие на предаване на съдържанието. В своята работа преводачът взема под внимание и други два елемента, важни за нейната резултатност – стил на произведението и индивидуален стил на писателя.

Стилет е начин на представяне и структуриране, което резултира в художествено съдържание. Стил на произведението е начинът, по който е конструирана една творба като огледален образ на историческото време и

културните му постижения. Той е исторически определен от епоха, изкуството и философията, характерни за нея.

Индивидуален стил на писателя е начин на представяне и структуриране, което резултира в художествено съдържание. Той е продукт на въздействието на историческото време, пречупено през личната философска и естетическа нагласа на твореца. Изразява се в неговата творческа работа чрез използването на изразни средства, които материализират идеите, мислите и емоциите на автора.

Индивидуалният стил на преводача се предопределя от степента на неговата лингвистична култура, от обема на неговата литературна култура и бърз професионален рефлекс за трансформациите, т.е. той е фактор с голяма художествена и естетическа значимост. Мисията на преводача е свързана с оформяне на словесната материя по определен план с цел тя да предизвика емоционален резонанс в реципиента. Този план най-общо включва взаимодействие на три елемента: речева форма, външна гледна точка (ракурс) и вътрешна (психологическа и естетическа).

В превода на песни могат да се използват транслитерация и транскрипция. Транслитерация представлява предаване на буквите на една писменост посредством букви от друга писменост, но тя не позволява точно предаване на звученето на имената. Затова, често се прибегва до транскрипция, т.е. приблизително предаване с български букви на звученето на чуждите думи.

В практиката на превода на художествена литература правилното предаване на *собствените имена* е от огромно

значение; всяка неточност би могла да се отрази върху фактическия изказ и да доведе до загуба на част от колорита на оригинала. Като правило собствените имена не се превеждат, а се транслитерират или транскрибират. В авторския превод на детски песни, обаче, има известна свобода, която може да се изрази или в премахване на съответните оригинални имена, или подменянето им с някакъв еквивалент на български (John става Иван) или тотална промяна на името.

Какво е значението на *каламбури и идиоми* в преводни текстове на детски песни? Дали би могло да се предаде тяхното значение правилно и доколко е уместна употребата им? Няма ли те да останат неразбрани от малките слушатели и изпълнители?

В разговорната реч често се използват съчетания на омоними или съзнателни повторения на словосъчетания с цел постигане на комичен ефект.

При преводните песни задачата се усложнява заради връзката между мелодия, текст и прозодия. Трябва да се има предвид и фонетичното различие на думите в българския и чуждите езици, тъй като често пъти, дори изговорен каламбур на чужд език, не може да бъде преведен и, съответно разбран от срещнатата страна. Осъществяването на превод на текст, в чийто оригинал има каламбури и идиоми е изключително трудна задача; тя поставя пред преводача редица въпроси.

По-усложнената ситуация за преводача е превод на детска песен от *трети език*. Под превод на песен от трети език се разбира оригинал, който е на непознат за преводача език и поради това е направен буквален превод на трети (най-често английски) език. Пример за това са индонезийските песни „Малко коте“, „Моето зайче“ и нидерландските „Шапка от

картон“, „Бисквитено чудовище“, „Пляскай със ръчички“ и „Кученцето Шаро“.

1.4.5. Прозодията и нейното значение за качествения превод

Терминът произлиза от гръцки език (prosodia pros-ode) със значение на пеене, напев, акцент и в старогръцката поезия се отнася до правилно произношение на думите съобразно с ударенията и количеството или съвкупност от правила за количеството (квантитета) на гласните и сричките. В музиката под думата прозодия или музикална прозодия се разбира съвкупността от правилата за съчетаване на думите (словесните текстове) с тоновете от мелодията. В класическата музикална теория прозодия почива върху принципа за съвпадение на силните тактови времена от мелодията с акцентиранияте срички от словесния текст. Постиженията на „изпеваемия“ текст се изразяват в няколко насоки: прозодийно съвпадение, поетично съвпадение и семантично-рефлексивно съвпадение.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Влияние на детската преводна песен върху емоционалното развитие и обучението на децата в детската градина и в началното училищно образование

Детската преводна песен достига до малките слушатели по няколко начина – при слушане в семейна среда, в детската градина (в часовете по музика или по време на занимания с учителя в групата), благодарение на музикални празници по

различни поводи, в извънучебни занимания или чрез различни музикални платформи и медии.

Учебните програми също предоставят богат избор на чуждоезични песни в превод, чрез които децата имат възможност да „прескочат“ езиковата бариера и да се насладят на песните, изпяти на роден език. Една система, която предлага отлична възможност, е тази на Издателство „Просвета“– ЧУДЕН СВЯТ, благодарение на отличния подбор на песни и части от музикални произведения на авторите проф. д-р Адриан Георгиев и гл.ас. д-р Емилия Кабакова. Системата предлага възможност на деца от 3 до 6 години да се запознаят със света на чуждоезичната песен в превод, а това има пряко влияние върху емоционалното им развитие. Тук бих разширила понятието, тоест емоционално развитие, което преминава в емоционална интелигентност.

В Приложения е поместено интервю с г-н Бойко Кънев – издател и собственик на „Канев Мюзик“, с огромен принос в изнамирането, записването и популяризирането на чуждоезичната песен в превод; можем също да изтъкнем и заслугите на проф. д-р Адриан Георгиев и доц. Христо Карагъзов за осъществяването на висококачествените студийни записи на всеки един от преводните продукти и на чудесните изпълнения на различни български певци.

4.1. Диагностичен инструментариум

Извършени са наблюдения в две детски градини в София, като са обхванати всички възрастови групи – от първа до четвърта. Чрез оформяне и оценка на контролни и експериментални групи е обхванат разнообразен контингент, включително малцинствени групи.

Основната хипотеза е: Художественият превод предоставя повече и по-благоприятни възможности за възприемане на песента и като музика, и като ритъм, и като

смисъл и съдържание. Децата възприемат, научават и възпроизвеждат по-бързо и с по-голямо желание песен, която разбират, която могат за вербално да възпроизведат, а не само механично да повторят. В този смисъл художественият превод, без дословно да се придържа смислово към оригинала, въздейства емоционално на децата, създава положителни нагласи, способства когнитивното, интелектуалното, вербалното, двигателното и най-вече емоционалното развитие на децата. *Целта и инструментариумът* включват изследване и анализ на детски чуждоезични песни в оригинал и в превод; изследване и анализ на съдържанието на детската чуждоезична песен в оригинал и в превод на български език.

Основните задачи са да се изследват реакциите на децата при възприемане и осмисляне на чуждоезични песни в оригинал; да се изследват реакциите на децата при възприемане и осмисляне на чуждоезични песни в художествен превод на български език; да се сравнят и анализират резултатите от двете изследвания и да се направят необходимите изводи.

За целта на изследването е изготвен предварително индивидуален картон за всяко дете, участващо във всяка една от двете групи. Над всеки картон се отбелязват собственото име на детето, отбелязано с инициал, пол и възраст.

Критерии – подбрани са шест критерия, по които се изследват реакциите на децата от различни възрастови групи при съответните наблюдения. Всичките са свързани и се допълват, за да се създаде цялостна представа за нагласите на малките слушатели в хода на наблюдението а съответно и при обобщение на реакциите:

1. Възприемане – степента на способност за слушане на една, две или три песни, в зависимост от времетраенето и

характера на песента. Този критерий се допълва с концентрацията, тъй като индиректно се изследва способността за музикалната памет на децата.

2. Разбиране на текста – важен критерий при първото слушане на предлаганите песни – тук е важно дали още с първите няколко такта песента е грабнала вниманието на децата и дали значението на думите и изразите в текста са били разбрани.

3. Концентрация – още преди първото слушане на всяка една от песните наблюдаващият е длъжен да представи себе си и целта на посещението си по забавен начин, за да грабне вниманието на децата веднага и да провокира у тях любопитство и съсредоточеност.

4. Опит за възпроизвеждане – при повторното слушане на песента децата трябва да се включат дори и с няколко думи във възпроизвеждането както на текста, така и на мелодията. Обикновено това се получава при припева – съвсем логична реакция, поради повтарянето на думите и изразите няколко пъти.

5. Емоционална реакция – реакциите на децата могат да бъдат в широк спектър: радост, щастие, усмивки, смях, желание за танц, пляскане с ръце, апатия, разочарование, неудовлетвореност, нежелание за участие в задачата, дори и гняв. Именно затова скалата за отчитане на резултатите е от 0 – пълна неудовлетвореност до 10 – пълна удовлетвореност.

6. Емоционална удовлетвореност – може би най-важният критерий при слушане, разбиране и възпроизвеждане на песните от страна на децата. Тъй като изследващият се явява и автор на предложените песни в превод, удоволствие за него би била радостта и веселото настроение, които би предизвикал у децата – това би било гаранция за успешен продукт.

В графите вдясно се отбелязват съответно заглавията на две или три песни, които се предлагат на децата, в зависимост от възрастта им, по време на наблюдението. Пример: на най-малките участници се предлагат три песни с кратък текст.

По скалата на отчитане от 10 точки критериите в графите се сумират като нула получава пълна неудовлетвореност, а 10 – пълна удовлетвореност. Под всеки картон се отбелязва крайният брой точки, получен при сумиране на графите от шестте критерия. За целта на *констативния* етап на експеримента се оформя контролна група, като целта е проследяване реакциите на децата при двукратно прослушване на песни в оригинал. За целта на *реалния* експеримент се оформя експериментална група, като целта е проследяване реакциите на децата при двукратно прослушване на преводни песни на български език.

4.2.Провеждане на изследване в ДГ 62, София

Изследването е проведено с разрешението и съдействието на г-жа София Минева – директор. С оглед спазване на Закона за личните данни, имената на децата са представени само с инициали, посочена е също и възрастта. Преди провеждането на наблюдението на децата се дава единствено указание, че ще участват в приятна и забавна музикална игра с наименование „Десет пръстчета“.

4.2.1. Изследване на контролна група – представена е от шест деца на възраст 4-5 години (втора група). На децата са представени три песни в оригинал, съответно: „La vasa Lola”, „Giro, girotondo”и “Twinkle, Twinkle, Little Star”.

Ход на изследването

Преди началото на първото прослушване на песните децата са поканени в занималнята. Прави впечатление още в самото начало начина, по който подхождат към предстоящата задача – дисциплинирано и отговорно.

В началото, в известна степен има задоволство от игривата мелодия на „*La vaca Lola*”, но се наблюдава и недоумение и смущение от неразбирането на текста. Макар и с желание за включване в песента, малките слушатели използват само мелодията, за да направят опит за танц.

Втората песен – “*Twinkle, Twinkle Little Star*” има относително по-добър „успех” от първата, тъй като е до някаква степен разпознаваема. Характерът ѝ на приспивна песен, обаче, поражда известна реакция на недоумение, а и отегчение, поради неразбиране на текста. При „*Giro giro tondo*” в началото настъпва оживление, но концентрацията отслабва значително, поради по-дългото времетраене и множеството непознати думи в текста.

Във втория етап от наблюдението на децата се предлага да чуят още веднъж трите песни и да се опитат да ги запеят. Въпреки ентузиазма, породен от хубавата музика, при второто прослушване се наблюдава липса на достатъчно концентрация, не особено желание за опит за възпроизвеждане и леко смущение. След това децата са поканени да гласуват чрез играта „Десет пръстчета“ – задача, в която се включват с огромно желание. В процентно изражение резултатът на контролната група е 56,5%.

4.2.2.Изследване на експериментална група

В експерименталната група участват деца на същата възраст, както в контролната. Представени са същите три

песни, както в контролната група, но в авторски превод – от испански, италиански и английски език, съответно: „Кравата Лола”, „Пумпалче” и „Звездичка”. На децата е обяснено, че ще чуят три песни на български език, без пояснение за това какво се пее в тях.

В хода на първото прослушване се оказва, че децата вече познават „Кравата Лола” и „Звездичка”, а някои от тях направо ги запяват веднага. По-непознатата песен е „Пумпалче”, но удовлетвореността, показана чрез добрата концентрация и внимание, с което децата слушат, са показателни за протичане на качествено изследване. При второто прослушване на песента всички деца се включват, като припяват част от текста, а някои дори започват да танцуват, провокирани от веселите мелодии. Особено голям успех има „Кравата Лола”, поради повторенията на думите и танцувалния характер на мелодията. При слушане на „Звездичка” някои от децата заявяват, че вече познават песента и тя „звучи много нежно”. Други деца споделят, че познават вече песента, но са я чували с „други думи”, т.е. на английски език.

След второто прослушване децата задават въпрос може ли да чуят още такива песни, и е обяснено, че трябва да се включат в играта „Десет пръстчета” за оценка на всяка една от песните. В проценти резултатът на експерименталната група е 96,8%. Сравнението на резултатите в проценти на двете групи е следното: КГ – 56,5%; ЕГ- 96,8%.

4.3.Провеждане на изследване в ДГ 192, София

За целта на *констативния етап* на експеримента се оформят контролни групи, т.е. проследяват се реакциите на децата при двукратно прослушване на песни в оригинал. В

изследването на всяка група участват по шест деца, подбрани на случаен принцип. На втора група са предложени три песни: „La vaca Lola”, “Twinkle, Twinkle Little Star”и „Giro, giro tondo”. На трета група предложените песни са: „Lucciola” и „Debajo de un boton”, а на четвърта група, „La bruja loca”и „Alouette”. Критериите за подбор са в зависимост от възрастта на децата, времетраене и степен на сложност на текстовете.

Ход на изследването

Преди първото прослушване на децата от контролните групи е обяснено, че ще участват в забавна игра, в която трябва да чуят песни на чужд език, за да могат след това да изразят мнение, дали песните са им хареса ли и дали искат да ги чуят повторно. В хода на изследването се установяват твърде разнообразни реакции при първото прослушване на песните. Прави впечатление позитивната емоционална реакция при слушане на интродукцията (тук концентрацията е голяма), но при слушането на текста има известно „объркване“ поради неразбиране на думите, затова към края на песните концентрацията значително отслабва.

В началото участниците проявяват интерес към мелодията на „*La vaca Lola*”, но неразбирането на думите в текста поражда смущение и реакция (при някои участници) на отегчение. В хода на прослушването някои деца се опитват да направят плах опит да възпроизведат ритъма, потропвайки с крака. Втората песен – “*Twinkle, Twinkle Little Star*”, е позната донякъде на децата от заниманията по английски език в детската градина, но предвид ранната възраст на участниците от английския текст са заучени само някои думи. При „*Giro, giro tondo*” в началото настъпва оживление, но концентрацията отслабва значително, поради множеството

непознати думи в текста. Зададен е въпрос от страна на децата за какво се пее в песента.

При контролното изследване в трета група първата предложена песен е приспивната „*Luciola*”, а втората – „*Debajo de un boton*” има сюжетен характер и е с по-дълго времетраене.

Преди първото прослушване на децата е обяснено, че ще участват в забавна игра, в която трябва да чуят две песни на чужд език, а след това да гласуват чрез играта „Десет пръстчета”. Прави впечатление позитивната емоционална реакция при слушане на песните в началото, но неразбираемият текст отново обръква малките участници и оттам се порождават различни въпроси относно това какво се пее в песните и защо трябва да бъдат чути на чужд език.

Почти същите реакции се наблюдават и при контролното изследване в четвърта група. Първата песен предизвиква позитивна реакция, но в хода на първото прослушване концентрацията отслабва значително, поради неразбиране на текста, въпреки игровия характер на мелодията. След това децата са поканени да гласуват – задача, в която се включват с огромно желание. Песните са напълно непознати за децата, както се разбира от реакциите им.

В хода на гласуването са отбелязани резултатите по шестте критерия в индивидуалните картони. Крайните резултати в проценти, съответно са: КГ (втора) - 61%; КГ (трета) 49,5%, ; КГ (четвърта) – 52%.

4.3.2. Изследване на експериментални групи

За целта на *реалния етап* на експеримента се оформят експериментални групи, като се проследяват реакциите на

децата при двукратно прослушване на същите песни, предложени в превод на български език, съответно: „Кравата Лола”, „Звездичка” и „Пумпалче” за втора група; „Светулчица” и „Под копчето на дон Мартин” за трета група; „Щурата вещица” и „Чучулига” за четвърта група.

При изследването във втора група в хода на първото прослушване се оказва, че децата вече познават „Кравата Лола” и „Звездичка”, а някои от тях направо ги запяват веднага. По-непозната песен е „Пумпалче”, но реакциите на добра концентрация и внимание, които децата проявяват, са показателни за протичане на качествено изследване. При слушане на „Звездичка” някои от децата заявяват, че вече познават песента. Други споделят, че са я чували с „други думи”, т.е. на английски език.

При експеримента в трета група предложените песни са преводните „Светулчица” и „Под копчето на дон Мартин”. Оказва се, че първата е вече позната на децата и това поражда реакция на радост и желание за запяване на песента. Някои деца задават въпроси относно думите „тъма” и „диамант”. След първото прослушване на „Под копчето на дон Мартин” децата споделят, че са впечатлени от историята за малкото мишле и изявяват желание я да чуят още веднъж. Детското внимание е провокирано и от ускорения ритъм на песента, като всички деца се включват с ръкопляскане и опит за танц.

При експеримента в четвърта група предложените песни са с приказен сюжетен характер и по-дълго времетраене от песните за предходните групи. Още при първото прослушване „Щурата вещица” предизвиква у децата радост и смях. При „Чучулига” реакциите още от първото прослушване са:

оживление, проява на радост и удовлетворение – оказва се, че децата вече познават текста на песента. Някои споделят, че „Чучулига” е много любима за тях и често я слушат в детската градина и в семейна среда.

След второто прослушване децата от всяка от експерименталните групи задават въпрос може ли да чуят още такива песни, и е обяснено, че трябва да се включат в играта „Десет пръстчета” за оценка на всяка една от песните. Отразени са резултатите във всеки от индивидуалните картони. В процентно съдържание резултатите от експеримента изглеждат, както следва: ЕГ(втора) – 96%; ЕГ(трета) – 95,5%; ЕГ (четвърта) – 94,5%.

4.4. Анкета за родители – структура и резултати

Освен изследване на реакциите на децата относно песните в оригинал и тези в превод, в диагностичния инструментариум е включена анкета, проведена с родители на деца от София.

Анкетната карта, която предложих на родителите, е частично-стандартизирана. Изследването е качествено и има за цел да отрази мнението, оценката и позицията на родители на деца от подготвителна група в предучилищна възраст по отношение на детската преводна песен и нейната роля за постигане на емоционална удовлетвореност или евентуален принос за възпитаване на емоционална интелигентност. Бяха раздадени 30 анкетни карти, от които бяха върнати и анализирани 27. Участниците бяха подбрани на абсолютно случаен принцип, картите бяха раздадени на хартиен носител, а всички отговори са поместени в ПРИЛОЖЕНИЯ.

4.5.Провеждане на изследване с ученици от трети клас в 51 СОУ „Елисавета Багряна“, София

Първото изследване е извършено с любезното съгласие и съдействие на д-р Рая Ковачева – преподавател по музика в 51 СОУ „Елисавета Багряна“, София.

4.5.1.Изследване на контролна група

За целта са избрани шест участници в контролна група, на които са представени три чуждоезични сюжетни песни (подбрани в съответствие с възрастта на участниците) за възприемане и опит за възпроизвеждане. Предложените песни са „Alibombo“, „La Bruja Loca“ и „Il ballo del pinguino“.

Ход на изследването

Изследващият съзнателно е избегнал представяне на песен на английски език, поради масовото му изучаване в училище. Прави впечатление още при първото прослушване липсата на достатъчна концентрация, поради неразбиране на чуждоезичния текст. По-голям интерес в това отношение предизвиква песента на италиански език „Il ballo del pinguino“ (един от учениците споделя, че има родител италианец).

След второто прослушване изследващият предлага на участниците играта „Десет“, чрез която се прави оценка на първоначалните впечатления от прослушаните песни. Наблюдават се полярни реакции в оценките, като някои дават „нула“относно възприемане и разбиране на текста, а други изразяват вербално отношение чрез думата „досада“. Пораждат се редица адекватни въпроси и относно заглавието на първата песен – “Il ballo del pinguino”. Прави впечатление

намаляващата концентрация, въпреки времетраенето на песента.

Относно песента „Alibombo” реакциите са полярни – някои ученици изразяват мнение, че песента им е харесала, други споделят, че е много дълга, а и без това не разбират какво се пее в нея. Първият въпрос е относно значението на думата *алибомбо*. Изказват се предположения, че това е танц, други участници го определят като „бомба”, а трети директно задават въпроси относно текста на цялата песен. Третата песен – “La bñija loca” отново предизвиква полемики. Относно вещицата се дават мнения, че тя е от Хелоуин (твърдение, което не кореспондира с текста нито в оригинал, нито в превод). След второто прослушване на всяка от песните и след гласуване резултатите са нанесени в индивидуалните картони. Контролната група показва резултат 41,3%.

4.5.2. Изследване на експериментална група

Експерименталната група е съставена също от шест участници, на които са предложени същите песни, но в превод на български език: „Алибомбо”, „Танцът на пингвинчето” и „Щурата вещица”. През цялото време на първото прослушване се наблюдава висока концентрация и задоволство от представените песни, а след това децата са поканени ги чуят още веднъж. Голямо вълнение предизвиква един въпрос, зададен от ученик дали не могат и участниците да се включат в изпяването на песните.

Относно „Танцът на пингвинчето” някои деца споделят, че вече познават песента, тъй като са я слушали в семейна среда. Други пък задават въпрос от какъв език е преведена и дали в

оригинала също се говори за танц. Резултат на експериментална група – 86,3%. Съпоставката между резултатите на двете изследвани групи показва 45% превес на експерименталната група, тоест предпочитанията са за преводните песни.

4.6. Провеждане на изследване с ученици от втори клас в НУ „Христо Ботев”, Плевен

Изборът на това училище е поради необходимостта да бъде изследван определен контингент ученици извън София, като своеобразен паралел. Наблюдението е извършено с любезното разрешение и съдействие на Директора и учителката по музика на втори клас, без предварително уточнение за какво се отнася и без специален подбор на конкретни деца.

4.6.1. Изследване на контролна група

На контролната група са предложени за слушане три песни в оригинал, съответно: „Alibombo”, „La Bruja Loca”и „Il ballo del pinguino”.

Ход на изследването

Преди изслушването на песните на децата е обяснено, че ще бъдат „жури” в песенен конкурс и трябва да дадат оценка от едно до десет за всяка една от песните. Тук се поражда и първият въпрос относно значението на думата *жури*. Новата роля на учениците, съответно, довежда до желани последствия – отлична дисциплина и концентрация, така необходими за успешния резултат от наблюдението. Внимателно е обяснено, че има чудесни песни и на други езици, освен на английски и затова са подготвени три от тях. След второто прослушване

участниците са поканени да гласуват и реакциите не са изненада (все пак, това е шесто наблюдение и се повтаря почти едно и също!). Резултатът на контролното изследване е 45%.

4.6.2. Изследване на експериментална група

При експерименталната група са предложени същите три песни, но в авторски превод на български език: „Алибомбо”, „Танцът на пингвинчето” и „Щурата вещица”.

Изследващият пояснява, че учениците ще участват в занимателна задача, в която трябва да са „жури” в песенен конкурс и трябва да дадат оценка от едно до десет за всяка една от песните. За някои от участниците отново е пояснено значението на думата *жури*. Учениците заявяват, че нямат търпение да започне прослушването на песните, тъй като техните оценки ще бъдат важни за крайния резултат от този своеобразен песенен „конкурс”.

Още при първото прослушване на „Алибомбо” се забелязва вълнение и радост, тъй като някои ученици заявяват, че познават песента. Зададени са въпроси относно местоположението на различните географски обекти. Някои от учениците изявяват желание да чуят отново песента; други проявяват интерес към това от какъв език е преведена песента.

Експериментът има успех и поради факта, че провокира интерес, свързан с обекти по география – това е начално изграждане на междупредметна връзка, посредством песента.

„Танцът на пингвинчето” провокира желание за дискусия относно това къде живеят пингвините, а някои деца споделят, че познават вече песента от заниманията по музика в детската

градина. „Щурата вещица” предизвиква истинско оживление и радост, тъй като преди това е напълно непозната за учениците, затова децата изявяват желание при повторното слушане да чуят първо нея. След второто прослушване учениците са поканени да отразят впечатленията си от трите песни чрез гласуване, а индивидуалните картони са попълнени почти от оценка „десет”. Разликата в резултатите е 52,5% в полза на експерименталната група. Резултатът на ЕГ е 97,5%.

4.7. Изводи и препоръки

Сравнителният анализ на резултатите при проведените шест наблюдения с контролни и експериментални групи извежда следните *изводи*:

Песните в оригинал първоначално „грабват” вниманието на децата, благодарение на мелодиите; липсата на разбираем от участниците текст провокират реакции на недоумение, смущение и нежелание за възпроизвеждане на предложените песни; концентрацията на участниците значително отслабва, особено по време на второто прослушване на предложените песни; крайният резултат в проценти значително се различава от този при изследване на преводните песни; превес при отчитане на степента на емоционална удовлетвореност се наблюдава в полза на експерименталните групи;

Песните с художествен превод на български език предизвикват по-бърз, по-пълноценен и по-категоричен интерес и желание за възпроизвеждане; повишават мотивацията чрез положителни емоционални реакции при ученето и възпроизвеждането; формират силна връзка на музиката с паметта; показват как художественият превод на

песни може да подобри уменията за слушане с разбиране при малките деца, като неформално ги „срещне“ с нова лексика, изрази и идиоми; имат силно емоционално съдържание, което ги прави подходящи за драматизация. Това би могло да се използва като полезна стратегия в обучението на децата, продуктивността на която е в пряка връзка с нагледно-образното им мислене и възприятие в предучилищна и начална училищна възраст; текстовете на голяма част от преводните песни са предпоставка за създаване на междупредметни връзки, както в детската градина, така и в началното училище.

Препоръчва се на учители и родители са да използват чуждоезичните песни в превод според възрастта на децата, поради различното времетраене на песните, вида им и степента на сложност на текстовете; да имат готовност за отговор на всякакви въпроси от страна на децата, провокирани от текстовете в песните или думи изрази, които изискват пояснение; да използват песни в оригинал при изучаване на съответния чужд език; песните в оригинал могат да бъдат използвани и като средство за провокиране на детското любопитство и желание за изучаване на чужд език;

Препоръчва се на млади преводачи при превода да се съобразяват с възрастовата група, за която е предназначена конкретната песен; да се избягва, доколкото е възможно, употребата на чуждици, за да може лесно преводният текст да бъде възприет от децата; да се спазва прозодията, за да се получи адекватна мелодика на текста и песента да бъде реализирана успешно; абсолютно да се избягва употребата на жаргонни думи и изрази. Не по-малка по важност и значение е и последната препоръка – преводът на чуждоезични песни не е самоцел – той има възпитателен, образователен аспект и допринася значително за развитието на емоционална интелигентност при деца още от най-ранна възраст.

Приноси

1. Настоящият дисертационен труд е скромнен принос поради отсъствието на публикации на български език по темата;
2. Използването на чужда литература по проблематиката на авторския превод, въпреки граматическите и фонетични различия в чуждите езици, цитирана в дисертацията, може да даде важни насоки за структурирането на преводния текст и за изграждане на един от главните му компоненти – мелодика.
3. Изведени са методически насоки чрез разсъжденията в теоретичната част, които могат да послужат на млади автори, желаещи да се заемат с нелеката задача да превеждат детски песни от различни езици.
4. За първи път се дефинира понятието *авторски превод*, описват се и неговите специфики.

5. Изследвани и приложени на практика са различни по вид песни, чрез осъществяване на наблюдения и експерименти в детската градина и начално училище.
6. Използване на вече създадените от автора на дисертацията преводни песни, издадени на CD и DVD и публикувани в различни музикални платформи като практически ресурс в детската градина и началното училище.
7. Използване на авторската книга „Вълшебният свят на детската чуждоезична песен” като практически ресурс в часовете по музика чрез изучаване на текстовете на различните песни в оригинал или в превод.
8. Преводните песни на роден език успешно са използвани от българската диаспора в чужбина, било то в семейна или в учебна среда. В ПРИЛОЖЕНИЯ е публикуван отзив от Българско училище в Нантъкет, САЩ, за значението на преводната песен и нейното приложение в обучението на възпитаниците му.

Заклучение

Темата за авторския превод на детски чуждоезични песни, неговите специфики, предизвикателства и адаптация поражда различни въпроси, които намериха отговори както в теоретичната част на дисертацията, така и в практическите изследвания. В разработването на дисертационния труд бяха приложени два подхода – научно-изследователски, който засяга преводача и неговата дейност и практико-приложен, свързан с използването на чуждоезичните песни от учителите в детската градина и училище в междупредметните връзки по различни учебни предмети.

Една от основните задачи бе да се намерят, изследват и анализират в методически план различни теории в България и в световен план, чрез които да се сравнят начините и подходите при превод. Използваните литературни източници, от една страна, обогатяват представата на изследващия за начините и подходите при авторския превод, а от друга поставят и редица въпроси доколко световните практики могат да бъдат полезни за успеха на преводни детски песни на български език. В хода на набиране на подходящи източници на български език по темата, беше установено, че към настоящия момент информацията за литература относно изследвания на детската чуждоезична преводна песен в България е оскъдна.

Определени бяха предметът на изследването, т.е. съдържанието на детската чуждоезична песен в превод на български език и обектът –нейното приложение в учебната дейност по музика в детски градини и началното училище.

Хипотезата, формулирана в предговора, бе доказана чрез шест педагогически изследвания, извършени в две детски градини и две училища. Чрез метода наблюдение бе обхванат възможно най-голям възрастов диапазон на участниците.

В теоретичната част на дисертацията авторът описва особеностите при превода на детски чуждоезични песни и паралелно с това, на базата на проучените източници в световен план и собствения си дългогодишен опит, определи и целта на изследването, свързана с темата. Бяха изяснени важни понятия, свързани с проблематиката, а именно – какво е авторският превод на детски чуждоезични песни, какво означава терминът прозодия и защо е абсолютно необходимо прилагането му за получаване на краен качествен продукт; бе разяснено и понятието мелодика на текста – особено важен компонент при изграждане на новия текст; беше дефинирано понятието стил на преводача; засегнат бе и проблемът относно използването на чуждици в преводния текст и бе отбелязана препоръка към млади автори, занимаващи се с преводи на

детски песни, да се въздържат максимално от употребата им, тъй като българският език има изключително богата лексика. Бе отбелязано, че при употреба на думи или изрази, неразбираеми от крайния потребител – децата, един преводен продукт няма да бъде успешно реализиран, т.е. възприет, осмислен, а и интерпретиран.

Засегнат бе и проблемът относно определяне заглавието на преводната песен като нейна визитна картичка и всички предизвикателства, свързани с това – от буквален превод, където е възможно, да тотална промяна, ако преводният текстът под заглавието го изисква. Бяха дадени достатъчно примери, на базата на дългогодишния опит на изследващия, относно тази проблематика.

В теоретичната част бяха направени анализи на преводни песни от различни езици – английски, френски, италиански, испански, немски, нидерландски и индонезийски, като бяха отбелязани различните специфики в оригиналите и преводите на всяка една от тях. Бяха представени за онагледяване таблици, съдържащи оригинал, буквален и авторски превод, по отношение на всяка от анализиранияте песни. Беше обърнато внимание и на широк спектър от видове песни, тяхното значение за обогатяване на представите на децата за културите и музикални традиции на различните народи по света и провокиране на желание от страна на малките слушатели/изпълнители за обогатяване на познанията по чужди езици. Бяха представени различни похвати, използвани в процеса на превод на всяка песен. На базата на собствения си опит изследващият даде някои насоки, които могат да послужат на млади автори, занимаващи се с преводна дейност на детски песни.

Отбелязано бе огромното значение на преводната песен за междупредметни връзки в детската градина и началното училище. Дадени бяха различни примери с песни, включени в учебните програми, както в първи, втори и трети клас (учебници на изд.Рива), така и в системата „Чуден свят” (изд.

Просвета), използвана в обучението по музика в детска градина.

Извършени бяха наблюдения в две детски градини в София, определени бяха контролни и експериментални групи, като реакциите на всяко дете бяха отразени в индивидуални картони по време на изследването. Обхванат бе най-широк възрастов диапазон – от 3 до 10 години. Децата също бяха включени като „оценители”, тоест бяха активни участници през целия процес на провеждане на изследванията. Това бе „наложено” от изследващия поради факта, че децата са главните герои във всяко изследване и реакциите на степента на емоционална удовлетвореност дават крайна оценка за това дали съответното изследване е проведено успешно.

Друг важен компонент на изследването във четвърта глава бе проведената анкета с родители на деца, като главни въпроси бяха доколко преводната песен влияе върху емоционалното развитие на детето и значението на текста за разбиране, осмисляне и желание за възпроизвеждане от страна на децата. Въпросникът бе анонимен, изследващият изготви анкетни карти на хартиен носител, които бяха раздадени на родители на абсолютно случаен принцип.

В четвърта глава бяха извършени изследвания относно възприемане, осмисляне и възпроизвеждане на преводната песен от страна на децата, техните емоционални реакции и степента на удовлетвореност. Авторът на дисертационния труд е наясно, че темата обхвана твърде голям възрастов диапазон, но проследяването на реакциите на деца както в детската градина, така и в начален курс на обучение в училище дава основание за успешно доказана хипотеза на изследването. В ПРИЛОЖЕНИЯ са поместени индивидуалните картони с изследване на реакциите на всички деца, също и отговорите на участващите в анкетата родители.

В заключение можем да отбележим, че чрез широката си популярност в България, детската преводна песен има своето място като фактор за възпитанието и образованието на

децата, спомага за развитие на представите им за света, защото чрез нея те опознават музикалната естетика, култура и традиции на различните народи и по този начин обогатяват знанията си и натрупват допълнителни ценности, така необходими за изграждане и развитие на емоционално интелигентни личности.

Библиография

1. Бархударов, 1968: Бархударов, Л.С., Тетради Переводчика, издателство Международные Отношения, Москва, 1968
2. Георгиев, Андасорова, Ковачева, 2017: Георгиев Адриан, Андасорова Мая, Ковачева Рая, Учебник по музика за втори клас, Издателство Рива, 2017
3. Георгиев, Андасорова, Петрова, Ковачева, 2017: Георгиев Адриан, Андасорова Мая, Ковачева Рая, Учебник по музика за първи клас, Издателство Рива, 2016
4. Роганова, 1961: Роганова З.Е., Пособие по переводу с немецкого на Русский Язык, Издательство Литературой на Иностранных Языках
5. Стоянова, 2022: Стоянова, Антоанета, Вълшебният свят на детската чуждоезична песен, Анима Артс, 2022
6. Четриков, 1979: Четриков Станислав, Музикален Терминологичен Речник, издателство Музика, 1979
7. Anceschi 2019: Anceschi Alessandra. Musica Picta, Edizione Centro Studi Erickson, Trento, 2019
8. Affeich, Ali: 2018. Affeich Andree, Ali Bou Maysaa. Singing in Translation: A Different Echo of Toyor Baby Songs. International Journal of Comparative Literature & Translation Studies, 2018

9. Apter, Herman: 2016. Apter Ronnie, HermanMark. Translating for Singing. The Theory, Art and Craft of Translating Lyrics. London: Bloomsbury, 2016
10. Goleman, 1996: Goleman Daniel. Intelligenza Emotiva. Che cos'è e perché può renderci felici. Milano, Rizzoli, 1996
11. Gorlée, 2005: GorléeDinda. Song and Significance: Virtues and Vices of Vocal Translation. Amsterdam/New York: Rodopi, 2005
12. Franzon, 2008: Franzon Johan. Choices in Song Translation. The Translator, Vol. 14/ 2: 373-399, 2008
13. Le Petit Robert, 2002: Le Petit Robert, Dictionnaire de la langue française, Edition France Loisirs, 2002
14. Loewy, 2004: LoewyJoanne. Integrating Music, Language and the Voice in Music Therapy. Voices: A World Forum for Music Therapy. Retrieved, 2004
15. Low, 2017: LowPeter. Translating Song – Lyrics and Texts. New York, Routledge, Taylor & Francis Group, 2017
16. Opie, Opie, 1997: Opie Iona, Opie Peter.
17. The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes, 2nd edition, 1997 (Oxford Dictionary of Nursery Rhymes (2nd edition, 1997)
18. Richet, 2004: Richet Bernard. On connaît la chanson: aspects de la traduction de chansons dans Astérix. Les Cahiers de l'ILCEA, ELLUG, 2004, pp.151– 179
19. Tafuri, 2017: Tafuri Joannella, Infant Musicality: New Research for Educators and Parents, Routledge, 2017

Интернет източници:

<https://coccolesonore.it/canzoncine/giro-giro-tondo-canzoni-bambini>

<https://youtu.be/7kIBrvDlpIU?si=34ap6er0R0mTWoSo>

<https://themillennial.it/cultura/musica/i-watussi-testo-significato-doardo-vianello/>

Публикации по темата на дисертацията:

1. „Авторският превод на детски чуждоезични песни – специфики и предизвикателства” – Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски”, ФНОИ, Книга Изкуства, Том 115, стр.55-74, София 2022, ISSN 2738-7062
2. „Играта като средство за обучение по музика в предучилищна възраст”, Секция „Музикална интерпретация, педагогика” I.2024; Musicology-bg.com; ISSN: 2 534-9279
3. „Влияние на детската преводна песен върху развитието на емоционална интелигентност при деца в предучилищна възраст ”, Секция „Музикална интерпретация, педагогика” II. 2024; Musicology-bg.com; ISSN: 2 534-9279
4. „Вълшебният свят на детската чуждоезична песен: 101 текста на песнички” , Антоанета Стоянова, Анима Артс 2022, ISBN 978-619-7366-03-7